

aan te komen? jij voert oorlog met jezelf, in een rustig land? de onrust is rond jou, neen, in jou. Door te begeren, te vluchten, te hopen, te wanhopen, blijft je geest altijd in conflict met zichzelf. Juist zoals diegenen, die uit vrees de vijand de rug toekeren, zichzelf, ongedekt aan de achterzijde, aan groter gevaar blootstellen, zo vergaat het ook de zwerwers en rekruten, die met de hartstochten nooit slag hebben geleverd, maar altijd de wijk hebben genomen. Maar jij, jongmens, luister naar mij en houd stand, zet je schrap tegen het vijandig verdriet. Standvastigheid heb je voor alles nodig: door vechten, niet door vluchten heeft menigeen de overwinning behaald.'

Hoofdstuk 4

Definities van standvastigheid, berusting, redelijkheid, en waandenkbeeld. Waarin verschilt stijfkopigheid van standvastigheid, moedeloosheid van berusting

De beschouwingen van Langius beurden mij al ietwat op en ik zei: 'Uw raadgevingen zijn diepzinnig en voortreffelijk; ik probeer al te staan en op te krabbelen, maar mijn moeite is vergeefs. Ik voel mij als iemand die in zijn slaap overeind tracht te komen, want voortdurend, Langius – ik wil er niet om liegen –, glijden mijn gedachten terug naar mijn land en alle gezamenlijke en individuele ellende vervolgt mij. Verdrijf toch, als U het kunt, de roofvogels die mij verscheuren, en neem de ketenen van de bezorgdheid weg, waarmee ik voortdurend op deze Kaukasische rots word vastgeklonken.' Met een opgewekt gezicht antwoordde Langius: 'Ik zal ze wegnemen: deze tweede Hercules zal deze tweede Prometheus bevrijden. Luister alleen maar en let op. Tot standvastigheid heb ik je opgeroepen, Lipsius, bij haar liggen mijn hoop en hulp voor jouw redding. Allereerst moeten wij dan leren wat zij is. Standvastigheid wil ik als volgt definiëren: een juiste en onwrikbare geestkracht, die zich door uiterlijke of toevallige omstandigheden niet tot overmoed en neerslachtigheid laat brengen. 'Kracht' heb ik gezegd en daarmee bedoel ik een aan de geest inherente vastberadenheid, die voortvloeit niet uit waandenkbeelden, maar uit een juist oordeelsvermogen en een redelijk inzicht. Ik maak dus heel nadrukkelijk een onderscheid tussen standvastigheid en halstarrigheid (ook wel genaamd stijfkopigheid), want ook halstarrig-

heid is een kracht, eigen aan een stijfkop, maar een die haar oorsprong in hoogmoed of in een winderige eigenwaan vindt; en zij is ook maar een kracht in één richting. De opgeblazen en stijfkopige lieden laten zich immers niet gemakkelijk terneerslaan, hun zelfverheffing verloopt moeiteloos. Het zijn net ballonnen, barstens vol lucht, die je maar moeizaam naar beneden drukt, want ze springen en vliegen uit zichzelf omhoog. Zo is het gesteld met hun winderige eigenzinnigheid, die, zoals ik heb gezegd, op hoogmoed gebaseerd is en op een al te groot gevoel van eigenwaarde, op een waandenkbeeld dus. De ware moeder van de standvastigheid is daarentegen berusting en deemoed, die ik wil definiëren als een vrijwillig en zonder klagen verduren van alles wat een mens overkomt of overvalt. Gesteund door een juist oordeelsvermogen is zij de enige grond waarin de verheven boom der standvastigheid geworteld is. Laat je op dit punt niet door het waandenkbeeld misleiden, dat berusting hetzelfde zou zijn als moedeloosheid, als een verlammend gevoel van defaitisme. Dit laatste is inderdaad een negatieve eigenschap, die het gevolg van een laag karakter is. De deugd bewandelt echter de middenweg en ziet er nauwellettend op toe, dat zij in haar handelingen niet tekortschiet of de maat overschrijft. Zij richt zich immers naar de weegschaal van de rede, die voor haar onderzoek richtsnoer en toetssteen is. De ware redelijkheid is niets anders dan een juiste beoordeling en voorstelling van menselijke en goddelijke zaken (voor zover deze laatste ons althans aangaan). Hiertegenover staat het waanordeel, de ongefundeerde en onbetrouwbare beoordeling van hetzelfde.

Hoofdstuk 5

*Oorsprong, vermogen en effect van redelijkheid en waanordeel; de een leidt tot standvastigheid, de ander tot wankelmoe-
digheid*

Maar omdat deze tweevoudige bron (ik bedoel waanordeel en redelijkheid) niet alleen voor de aanwezigheid of afwezigheid van geestkracht bepalend is, maar voor alles wat in dit leven lof of kritiek verdient, lijkt het mij nuttig en niet onwenselijk over oorsprong en wezen van beide iets uitgebreider te spreken. Zoals wol met bepaalde andere vloeistoffen moet worden voor-